నివేదించదగినది

భారత అత్యున్నత న్యాయస్థానం

సివిలు అప్పీలు అధికారపరిధి

సివిలు అప్పీలు నెం. 943 /2023

(@ SLP (C) నం. 3117/2023)

(@ డైరీ నం. 32553/2022)

ఢిల్లీ డెవలప్‌మెంట్ అథారిటీ .. అప్పీలుదారులు

వర్సెస్

జగన్ సింగ్ మరియు ఇతరులు. ..ప్రతివాదులు

తీర్పు

MR షా, న్యాయమూర్తి.

1. రిట్ పిటిషన్ (సివిల్) నెం.3164/2015 లో ఢిల్లీలోని హైకోర్టు 24.01.2017 న ఇచ్చిన తీర్పు, ఉత్తర్వులపై అసంతృప్తి వ్యక్తం చేస్తూ ప్రతివాది నెం.1 కోరిన రిట్ పిటిషన్ ను హైకోర్టు అనుమతించింది – అసలు రిట్ అప్పిలదారు, భూసేకరణ, పునవ్యవస్థీకరణ మరియు పునరావాసంలో న్యాయమైన పరిహారం మరియు పారదర్శకత చట్టం, 2013 లోని సెక్షన్ 24

(2) ప్రకారం ప్రశ్నార్థక భూమికి సంబంధించి సేకరణ గడువు ముగిసినట్లు భావించబడిందని ప్రకటించింది (ఇకపై దీనిని "చట్టం, 2013" అని పిలుస్తారు), ఢిల్లీ డెవలప్‌మెంట్ అథారిటీ ప్రస్తుత అప్పీలుకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చింది.

2. హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు, ఉత్తర్వులను బట్టి, పేరా 3 లో హైకోర్టు నమోదు చేసిన తీర్పు ప్రకారం 16.07.2007 న భూమిని భౌతికంగా స్వాధీనం చేసుకున్నట్లు అంగీకరించారు. అయితే, ఆ తర్వాత **పుణె మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు ఇతరులు వర్సెస్ హరక్ చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి మరియు ఇతరులు, నివేదించిన (2014) 3 SCC 183**, విషయంలో ఈ కోర్టు ఇచ్చిన తీర్పుపై ఆధారపడింది మరియు అసలు అప్పిలదారుకు పరిహారం చెల్లించబడలేదనే కారణంతో, హైకోర్టు ఆ రిట్ పిటిషన్ ను అనుమతించింది మరియు ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి సేకరణ గడువు ముగిసినట్లుగా ప్రకటించింది.

2.1 ఈ దశలో, పుణె మున్సిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు ఇతరులు (సుప్ర) విషయంలో ఈ కోర్టు ఇచ్చిన తీర్పును గమనించాలి, **ఇండోర్ డెవలప్ మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ మనోహర్ లాల్ తదితర కేసుల నివేదించిన (2020) 8 SCC 129** విషయంలో నమోదైన కేసులో, హైకోర్టు దీనిపై ఆధారపడిన ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ప్రత్యేకంగా ఆశ్రయించింది. ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత చట్టం, 2013 లోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం కాలం చెల్లినట్లు భావించరాదని ఈ నిర్ణయంలో పేర్కొన్నారు.

365 మరియు 366 పేరాల్లో, ఈ కోర్టు యొక్క రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఈ క్రింది విధంగా గమనించింది మరియు నిర్వహించింది:

"365. ఫలితంగా, పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్‌లో నిర్ణయం తీసుకోబడింది . [పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్. v. హరక్‌చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి , (2014) 3 SCC 183] పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్‌లోని అన్ని ఇతర నిర్ణయాలను ఇందుమూలంగా రద్దు చేయబడింది . [పూణే మున్సిపల్ కార్పొరేషన్. v. హరక్‌చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి , (2014) 3 SCC 183] అనుసరించబడింది, ఇది కూడా రద్దు చేయబడింది. శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ Assn లో నిర్ణయం . [శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ Assn. v. స్టేట్ ఆఫ్ TN ., (2015) 3 SCC 353] మంచి చట్టాన్ని నిర్దేశిస్తోందని చెప్పలేము, అది రద్దు చేయబడింది మరియు అదే అనుసరించే ఇతర నిర్ణయాలు కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి. ఇండోర్ డెవలప్‌మెంట్ అథారిటీ v. శైలేంద్రలో[(2018) 3 SCC 412], సెక్షన్ 24(2) కి సంబంధించిన నిబంధనకు సంబంధించిన అంశం మరియు “లేదా”ని “లేదా” లేదా “మరియు” అని చదవాలా వద్దా అనేది పరిశీలన కోసం ఉంచబడలేదు. కాబట్టి, ప్రస్తుత తీర్పులోని చర్చల నేపథ్యంలో ఆ నిర్ణయం కూడా విజయం సాధించదు.

366. పైన పేర్కొన్న చర్చల దృష్ట్యా, మేము ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు సమాధానమిస్తాము:

366.1. సెక్షన్ 24(1)(a) లోని నిబంధనల ప్రకారం, 2013 చట్టం అమల్లోకి వచ్చిన తేదీ 1-1-2014 నాటికి అవార్డు ఇవ్వబడకపోతే, విచారణలో

ఎటువంటి లోపం ఉండదు. 2013 చట్టంలోని నిబంధనల ప్రకారం పరిహారం నిర్ణయించాలి.

366.2. ఒకవేళ కోర్టు మధ్యంతర ఉత్తర్వుల పరిధిని మినహాయించి ఐదేళ్ల విండో వ్యవధిలో అవార్డు ఆమోదించబడినట్లయితే, 1894 చట్టం కింద 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(1)(బి) ప్రకారం దాన్ని రద్దు చేయని ప్రక్రియ కొనసాగుతాయి.

366.3. స్వాధీనం మరియు పరిహారం మధ్య సెక్షన్ 24(2) లో ఉపయోగించిన "లేదా" అనే పదాన్ని "నార్" లేదా "మరియు" అని చదవాలి. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం భూసేకరణ ప్రక్రియ ప్రారంభం కావడానికి ముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం అధికారుల నిష్క్రియాపరత్వం కారణంగా, భూమిని స్వాధీనం చేసుకోలేదు లేదా నష్టపరిహారం చెల్లించలేదు. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, స్వాధీనం చేసుకున్న సందర్భంలో, నష్టపరిహారం చెల్లించకపోతే ఎటువంటి లోపము లేదు. అదేవిధంగా నష్టపరిహారం చెల్లించి, స్వాధీనం చేసుకోకపోతే ఎలాంటి లోటుపాట్లు ఉండవు.

366.4. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) లోని ప్రధాన భాగంలో "చెల్లింపు" అనే వ్యక్తీకరణ కోర్టులో పరిహారం జమ కలిగి ఉండదు. జమ చేయకపోవడం యొక్క పర్యవసానాన్ని సెక్షన్ 24 (2) యొక్క నిబంధనలో ఇవ్వబడింది, ఒకవేళ ఎక్కువ మంది భూస్వాములకు సంబంధించి జమ చేయకపోతే, 1894

చట్టంలోని సెక్షన్ 4 ప్రకారం భూసేకరణకు నోటిఫికేషన్ జారీ చేసిన తేదీ నాటికి లబ్ధిదారులందరూ (భూస్వాములు) 2013 చట్టంలోని నిబంధనలకు అనుగుణంగా నష్టపరిహారానికి అర్హులు. 1894 భూసేకరణ చట్టంలోని సెక్షన్ 31 ప్రకారం ఆ బాధ్యతను నెరవేర్చకపోతే ఆ చట్టంలోని సెక్షన్ 34 కింద వడ్డీ మంజూరు చేయవచ్చు. పరిహారం జమ చేయకపోవడం (కోర్టులో) భూసేకరణ ప్రక్రియను నిలిపివేయడానికి కారణం కాదు. అయిదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు ఉన్న మెజారిటీ కమతాలకు సంబంధించి జమ చేయని పక్షంలో 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 4 ప్రకారం భూసేకరణకు నోటిఫికేషన్ జారీ చేసిన తేదీ నాటికి, 2013 చట్టం ప్రకారం భూయజమానులకు నష్టపరిహారం చెల్లించాలి.

366.5. 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 31(1) ప్రకారం ఒక వ్యక్తికి నష్టపరిహారం చెల్లించినట్లయితే, పరిహారం చెల్లించకపోవడం లేదా కోర్టులో జమ చేయకపోవడం వల్ల సెక్షన్ 24(2) కింద కొనుగోలు గడువు ముగిసిందని చెప్పడానికి అతనికి అవకాశం లేదు. సెక్షన్ 31(1) కింద ఆ మొత్తాన్ని టెండర్ చేయడం ద్వారా చెల్లించాల్సిన బాధ్యత పూర్తవుతుంది. నష్టపరిహారాన్ని స్వీకరించడానికి నిరాకరించిన లేదా అధిక నష్టపరిహారం కోసం సూచన కోరిన భూయజమానులు, 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం భూసేకరణ ప్రక్రియ ముగిసిందని చెప్పలేరు.

366.6. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) లోని నిబంధనను సెక్షన్ 24 (1) (బి) లో భాగంగా కాకుండా సెక్షన్ 24(2) లో భాగంగా పరిగణించాలి .

366.7. 1894 చట్టం ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకునే విధానం మరియు సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం విచారణ నివేదిక/మెమోరాండం తయారు చేయడం ద్వారా పరిగణించబడుతుంది. 1894 చట్టంలోని సెక్షన్ 16 ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకోవడంపై అవార్డు ఆమోదించబడిన తర్వాత, రాష్ట్రంలోని భూమికి 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) కింద ఎలాంటి ఉపసంహరణ అందించబడదు, ఎందుకంటే ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత సెక్షన్ 24 కింద ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

366.8. 1-1-2014 నాటికి సంబంధిత అథారిటీ వద్ద పెండింగ్ లో ఉన్న భూసేకరణకు సంబంధించిన ప్రొసీడింగ్స్ లో 2013 చట్టం అమల్లోకి రాకముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం స్వాధీనం చేసుకుని నష్టపరిహారం చెల్లించడంలో అధికారులు విఫలమైతే చర్యలు తప్పవని సెక్షన్ 24(2) నిబంధనలు వర్తిస్తాయి. ఐదేళ్ల గణనలో కోర్టు జారీ చేసిన మధ్యంతర ఉత్తర్వుల జీవనాధార కాలాన్ని మినహాయించాలి.

366.9. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం భూసేకరణ ముగించబడిన ప్రక్రియల చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించే అవకాశం లేకపోలేదు. 2013 చట్టంలోని సెక్షన్ 24 అమలు తేదీ అంటే 1-1-2014 న పెండింగ్ లో ఉన్న ప్రొసీడింగ్ కు వర్తిస్తుంది. ఇది కాలం చెల్లిన మరియు కాలపరిమితితో కూడిన క్లెయిమ్ లను పునరుద్ధరించదు మరియు ముగిసిన విచారణలను తిరిగి తెరవదు లేదా భూసేకరణను చెల్లుబాటు చేయడానికి కోర్టుకు బదులుగా

ఖజానాలో నష్టపరిహారాన్ని జమ చేసే విధానాన్ని స్వాధీనం చేసుకునే విధానం యొక్క చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి భూయజమానులను అనుమతించదు."

3. **ఇండోర్ డెవలప్ మెంట్ అథారిటీ (సుప్రా)** కేసు విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన చట్టాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకుని, ఆ కేసులోని వాస్తవాలకు వీటికి వర్తింపజేస్తూ, ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి భూసేకరణ కాలం చెల్లిందని ప్రకటిస్తూ హైకోర్టు ఇచ్చిన ఆక్షేపిత తీర్పు, ఉత్తర్వులు నిలకడగా లేవు. ఫలితంగా, హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పును, ఉత్తర్వులను రద్దు చేయబడటానికి మరియు పక్కన పెట్టడానికి అర్హమైనది.

3.1 పై అంశాల దృష్ట్యా, పైన పేర్కొన్న కారణాల దృష్ట్యా, ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి భూసేకరణ కాలం చెల్లిందని ప్రకటిస్తూ హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పును, ఉత్తర్వులను ఇందుమూలంగా రద్దు చేయబడి, పక్కన పెట్టబడింది.

హైకోర్టు ముందు దాఖలు చేసిన ప్రతివాది-అసలు రిట్ అప్పిలదారు ఎంచుకున్న అసలు రిట్ పిటిషన్‌ను కొట్టివేయబడింది.

ప్రస్తుత అప్పీల్ అనుమతించబడుతుంది. ఖర్చులు లేవు.

[MR షా, న్యాయమూర్తి]

[CT రవికుమార్, న్యాయమూర్తి]

[సంజయ్ కరోల్, న్యాయమూర్తి]

న్యూఢిల్లీ;

ఫిబ్రవరి 17, 2023.